

Tractarem ací de nou més detingudament, i afegint-hi altres noms, de tot aquest conjunt, que en l'essencial ja vaig explicar el 1940, en la *Miscellània Fabra*, article reproduït en *E. T. C.* I, 51-53.

A) FORMIGUERA, vila cabdal del Capcir.

PRON. LOCAL. La corrent, si no única, és *furmigéræ*, com vaig poder-ho ratificar, en les detingudes enqs. de 1960, a la vila mateixa i a tots els pobles del Capcir (xxvi, 29ss., 20ss.). El juny de 1933, interrogant a Ral un vell pastor, vaig sentir igual la terminació, però va semblar-me que, quant al començament oscil·lava entre *frumigéræ* i *furm-*; a la vila mateixa oïa llavors, netament, *furmigéræ*, a tots, fora d'un minyonet que digué *furmigéræ* amb la *r* pseudo-parisenca que els «instituteurs» han ensenyat a estergir maldestrament als nois de les generacions d'inter-guerres. Mai ni a ningú de la regió he oït la -s de la bàrbara grafia oficial *Formiguères*.

MENCIONS ANT. 873, consagració de l'esgl. de Sta. M. de Formiguera: «veniens Sigebodus --- Narbonensis archiepiscopus --- in loco q. d. *Fromiguaria*, deprecatus a Gulfarico abbate, qui ecclesie S. Jacobi monasterii preesse videtur --- sita in eadem villa *Formiguaria* super ipsam aquam q. v. *Formiguaria* --- vi-²⁵ lam *Formiguaria* --- habet affr. (I-II-III-IV-v) --- ab integro cedimus» (trobat pels Benedictins en una còpia antiga de l'arxiu diocesà de Narbona, i p.p. *Hist. Lgd.* II, prova 184, 1a. ed. I, col. 186); 965: «in ipsa villa *Formicaria*» (Abadal, *Eixalada*, 194); c. 1010: *Formiguera* (*Hist. Lgd.* v, 370); 1011: «--- villam *Lacunanam* --- alodem *Angulos* --- villa *Furmicaria* --- villa q. v. *Crucem* ---» butlla de Sergi IV (*MarcaH.*, § 164, p. 990.27).

S. XII ss. segueix *Fr-*: 1131: *Frumigera* (*CoDoACA* ³⁵ iv, 5); 2a. meitat S. XIII: *Fromiguera* (Delcor, *Juifs Puigcerdà, Sefarad*, 1966, 32-35); 1260: *Formiguera* (Alart, *Priu.*, 232); 1323: *Fromiguera* (repetit 3 cops, i un cop *Form-*) (RLR xxx, 425, 26, 27, 28); 1324: B. de *Fromigera* --- clericus de Villafranca (*Cart. Vfr.* ⁴⁰ Cfl., fi); 1354: *Formigera* (Alart, *Docs. Gé. Hi.*, 9); 1359: *Fromiguera* (*CoDoACA* xii, 116); 1395 i 1396: *Formig(u)era* (Alart, ib., p. 30; i *CoDoACA* xii, 174); 1598: id. (RLR lx, 65).

Ponsich (*Top.*, 132) hi afegeix: *Fromiguera* c. 908, ⁴⁵ *Formiguera* 1019, *Furmigera* 1087, i cites de *Frumigera*, *Fromigera* en els anys 1075, 1282, 1288, 1312, 1404, i alguna altra de tardana de *Form-*¹

Com es veu, no sols la menció més antiga, sinó la majoria de les medievals són del tipus *Fromiguera*, ⁵⁰ amb *Fr-* inicial, encara que després —i esporàdicament ja d'antic— la *r* s'hi traslladà, com és tan corrent en posició pretònica en els mots d'aquesta estructura: recordem *forment* FRUMENTUM, *formir*, -nir FRUMJAN. És, doncs, clar que no és un derivat de *formiga* (ll. ⁵⁵ FURMICA), sinó d'un NP de la mateixa família germànica d'on surt el verb FRUMJAN (> cat. *formir*, *forrir*; al. *fromm*, *frömmig*).

En efecte el nom FRUMIGAR és ben conegut en aquella antroponímia (Förstemann, 545): compost amb l'ar-⁶⁰

rel secundària GAR(W)A no menys fecunda (109 noms en Först.). La terminació cat. -guer demana una base amb iod, però és segur que estigué també en curs la variant FRUMIGARIUS, cf. els llatinitzants *Leodegarius*, ⁵ *Audegarius* i molts més, de tal terminació, en lloc de la forma germ. pura *Leudegar*, *Audegar* etc. A la mateixa arrel pertany el NP FRUMIK que ha donat els NLL explicats després.²

N'hi hagué alguns homònims. Un d'antic a la Salanca (inconfusible amb el NL capcinès, puix que era en el comtat de Rosselló): 898: «in com. Rossolionense --- in te. de villa *Torrillis* --- vinea q. est in *Furmigaria* --- alia in *Salanca* ---» (Col·lecció Mor. III, 110). L'InvLC el troba en docs. de la Salanca: *Frumigera* 1115, *Fromigera* 1166, *Frumigaria* 1182. Un altre: Comall de *Formiguera*, te. Prats de Balaguer (xxiii, 130.23). *Furmigera*, prop de Torà, a. 1040 (Arx. Sols.). I prop de la SdUrg., a Bellestar (xxxvii, 183.15).

De FRUMIK són molts els NLL cat. que es formaren, generalment per composició amb mots topogràfics (*coll*, *vila* etc.). Els noms derivats en -IK són molt nombrosos en el tresor germànic (un centenar si hi inclouem les variants -oc, -uc i les meres variants de fonètica dialectal); i més si hi afegim la forma en -ko de declinació feble. El NP que ens interessa el recull Först. (c. 545) només en la variant (fon. mutacionada) *Frumib*, i en la feble *Frumocho*, continuada per l'adj. alem. *frömmig* 'devot'.

El mateix FRUMIC en genitiu (FRUMICI) va donar, amb fonètica mossàrab, el nom del poble *Formiche* en el Baix Aragó (p.j. Mora de Rubielos), paral·lel a *Escriche*, de la mateixa encontrada, que hem inclòs en l'article *Escariu*.

En la nostra toponímia el tenim, en primer lloc, en el compost COLLFORMIC, que es repeteix en diversos paratges. (1) Mas antic, arran de la important collada del Montseny, que uneix el massís de Matagalls amb el del Pla de la Calma: *kol̄furmik*, allí mateix, 1918, 1923 etc. MENCIONS ANT. 908: «collum q. d. *Collo Formici*» (*Cart. St. Cugat* I, p. 6); 968: precepte de Carles el Calb, atorgant a un fidel seu diversos béns: «in pago *Barcinonensi*: --- *Pallatium* --- *Tordaria* --- *Sta. Maria et Sto. Stephano* --- et in *Montesigno* --- rocas --- cum terminis --- id est de *Collo Frumici* usque in Pelanca et de rio *Arbutie* ---» (*Cat. Car.* II, 358.6).

(2) Veïnat de cases escampades a La Selva, 1 k. a l'O. del poble de Maçanes: *kol̄furmik*, oït a Maçanes (Casac. 1920); id. 1970, 1980, 1990. (3) Mas antic, te. de Tavertet, pron. id. en el camí de St. Pere Pescador (vora el Ter) a Sta. Cecília de Tavertet, 1970. (4) Amb el canvi en -rn- que ja comentarem: *Collformic*, prop de Cal Xonic, a Pinós de Solsonès (xlvi, 95.50).

De la variant amb declinació feble FRUMIKO, -ON, que ja hem anotat en fonts germàniques, també n'hi ha NL cat. paral·lel a l'anterior: *Collformigó*, prop de Portvendres: l'anoto *kol̄furmigú* en l'enq. de Banyuls, entre la Llagastera i les Cruïlles o les Tines d'en Roig (xxv, 37.22), i a la de Cotlliure (tirant cap a Mada-